

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ АКАДЕМІКА НАПН УКРАЇНИ Т. С. ЯЦЕНКО В КРИМСЬКОМУ ГУМАНІТАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Постановка проблеми. У зв'язку із розвитком практичної психології й соціальних служб важливим є пізнання здобутків у галузі практичної психології, які об'єктивуються в науковому світі завдяки роботі Науково-дослідного центру глибинної психології НАПН України при РВНЗ КГУ (м. Ялта), очолюваного академіком НАПН України Т. С. Яценко.

Мета: висвітлити системно й узагальнено зміст та результати функціонування Науково-дослідного центру глибинної психології НАПН України при РВНЗ КГУ (м. Ялта) під керівництвом академіка НАПН України Т. С. Яценко.

Виклад основного матеріалу. Академік НАПН України Т. С. Яценко працює в Республіканському вищому навчальному закладі "Кримський гуманітарний університет" (м. Ялта) з грудня 2005 року. За цей період за участі Т. С. Яценко у Інституті педагогіки, психології та інклюзивної освіти було відкрито спеціальність "Практична психологія", денну аспірантуру та докторантуру зі спеціальності "Педагогічна та вікова психологія". Т. С. Яценко є членом спеціалізованої ради із захисту кандидатських дисертацій у РВНЗ КГУ, м. Ялта (з 2008 р.).

З ініціативи ректора Республіканського вищого навчального закладу "Кримський гуманітарний університет" (м. Ялта), доктора педагогічних наук, професора, академіка НАПН України Олександра Володимировича Глузмана (Постановою Президії АПН України від 28.03.2006 року; № 1-7/4 – 101) було засновано Науково-дослідний центр глибинної психології¹, директором якого є дійсний член НАПН України Тамара Семенівна Яценко.

Ректор РВНЗ КГУ (м. Ялта),
Академік НАПН України
О.В.Глузман

Фото 1. Урочиста частина з нагоди відкриття Центру глибинної психології в актовому залі РВНЗ КГУ, м. Ялта. За трибуною – ректор О. В. Глузман; за столом – представник МОН України В. І. Даниленко та Т. С. Яценко

Координацію наукової діяльності Центру здійснює відділення "Психологія, вікова фізіологія та дефектологія" НАПН України на чолі з академіком-секретарем Сергієм Дмитровичем Максименком, який надає суттєву методологічну допомогу та визначає спрямування наукових досліджень Центру. Співпраця з академіком НАПН України С. Д. Максименком знайшла вираження в спільно підготовленій роботі "Психологія поезії в малюнку" 2006 року (фото 2), в якій уперше було презентовано психоаналітичну роботу з художніми полотнами (неавторським малюнком), а не психомалюнком (який виконується на задану тему). Йдеться про картини Д. Уральської та М. Реріха.

Наукові дослідження Центру задають нові напрями та розкривають шляхи оптимального розвитку практичної психології, форм і методів групової та індивідуальної психокорекційної роботи в Україні. Своїми здобутками Центр визначає перспективи розвитку глибинної психології та психокорекційної практики: інтеграція методів групової корекції із задачами психологічної служби; проблеми практичної реалізації психокорекційних курсів у процесі підготовки психолога-практика у вищому навчальному закладі.

Фото 2

¹ Далі за текстом Центр

Фото 3.
Ректор О. В. Глузман і Т. С. Яценко у дворі біля Центру проголошують вітання присутнім та окреслюють перспективи розвитку Центру

Фото 4.
Зліва – ректор О. В. Глузман, Н. Л. Коломінський, Т. С. Яценко та московські колеги з міжрегіональної організації «Русское психоаналитическое общество» (О. М. Харитонов та ін.) приймають участь у відкритті

Фото 5. У дворі (біля Центру) учасники урочистого відкриття

У функції Центру входить як проведення наукових досліджень, так і розробка на їх основі методів групової та індивідуально-особистісної корекції, що спирається на цілісне розуміння психіки особистості в її свідомих та несвідомих виявах. Наукові дослідження в Центрі базуються на відео- та аудіозаписах емпіричного матеріалу діагностико-психокорекційної практики, яка проводиться зі студентами РВНЗ КГУ та психологами України, що сприяє формуванню бази пошуково-практичних досліджень, які знаходять реалізацію в написанні кандидатських та докторських дисертацій, що є важливим для розвитку вітчизняної психологічної науки. Діяльність Центру глибинної психології актуалізувала психологічні науково-дослідні пошуки неусвідомлюваних детермінант деструктивних тенденцій психіки, таких як агресія та тенденції до психологічної імпотенції і психологічної смерті, провідним керівником яких виступив Олександр Володимирович Глузман. Все це сприяло об'єктивуванню детермінант енергії мортідо, що має вияв в агресивній поведінці.

Науково-дослідний центр глибинної психології з ініціативи та за підтримки ректора, академіка НАПН України О. В. Глузмана започаткував видання серії посібників під рубрикою «Глибина психологія» (фото 6 – 9), що мають на меті продовжити висвітлення наукових здобутків Центру. Останнє знайшло відображення у книгах:

О. В. Глузман (у співавторстві) Агресія та її глибинно-психологічні джерела. – К.: ТОВ Видавництво «Освіта України», 2006 р. – 255 с (фото 6);

Т. С. Яценко, О. В. Глузман, І. В. Калашник Глибина психологія: діагностика та корекція тенденції до психологічної смерті: Навч. посіб. – Ялта: РВВ КГУ, 2008. – 202 с. (фото 7);

А. В. Глузман, Т. С. Яценко и др. Глубинная психология. Агрессия: психодинамическая теория и феноменология.: К.: Вища школа-XXI, 2010 р. – 271 с. (фото 8);

А. В. Глузман, Т. С. Яценко и др. Глубинная психология. Тенденция к психологической смерти: диагностика и коррекция: [Монография] / Т. С. Яценко, А. В. Глузман, И.В. Калашник; Под ред. Т.С. Яценко. – К.: ВИЦА ШКОЛА - XXI – 2010. – 231 с. (фото 9).

Роботи рекомендовані МОН України як посібники для вивчення студентами глибинної психології.

Фото 6

Фото 7.

Фото 8.

Фото 9.

Посібник “Глибинна психологія: діагностика та корекція тенденції до психологічної смерті” (фото 7) відображає психодинамічну методологію діагностико-корекційної роботи психолога, спрямовану на нівелювання деструктивних тенденцій психіки, що синтезовано знаходять вираження у тенденції до психологічної смерті. Посібник сприяє більш цілеспрямованому здійсненню особистісної корекції майбутніх психологів-практиків та розширює розуміння інструментально-методичних основ вияву тенденції до психологічної смерті в релігійних уподобаннях особи, у виявах тероризму, агресії, суїцидальних нахилах, депресії, руйнуванні взаємин із людьми та предметним світом загалом. Універсальність цієї тенденції засвідчують художні полотна, літературна та народна пісенна творчість, яка наводиться в книзі.

Посібник зорієнтований на вдосконалення професіоналізму психологів-практиків, їх здібностей розкриття глибинних витоків цілісної психіки у взаємозв'язках сфер свідомого та несвідомого; на опанування майбутніми психологами засад глибинної психології, процесуальної діагностики та корекції внутрішніх суперечностей психіки суб'єкта, які деструктують поведінку, що має вияв в тенденції до психологічної смерті.

Окреслимо більш конкретно **різновиди науково-практичної діяльності** Центру:

- проведення діагностико-корекційних занять з глибинної психології (у вигляді групової психокорекції) для майбутніх психологів-практиків та практикуючих психологів;
- вдосконалення фаху шкільних психологів та працівників психологічних служб ВНЗ з глибинної психології;
- визначення тематики проблем наукових досліджень з глибинної психології та надання допомоги молодим дослідникам у цій галузі колегам з усієї України;
- проведення Всеукраїнських авторських шкіл академіком НАПН України Т. С. Яценко;
- щорічне проведення науково-методичних семінарів з метою підвищення кваліфікації психологів України в галузі глибинної психології;
- публікація наукової продукції як результату досліджень у галузі глибинної психології, щорічне видання випуску журналу при НПУ імені М. П. Драгоманова [10 – 15];
- діяльність Центру спрямована на підвищення професіоналізму діяльності практичних психологів РВНЗ КГУ і психологів України.

Завдання Центру глибинної психології:

- формування теоретичних основ практичної психології, які б сприяли цілісному пізнанню психіки суб'єкта та його особистісному розвитку;
- удосконалення форми підготовки психологів та практичних психологів РВНЗ КГУ (м. Ялта) та психологів України;
- розробка теоретичної бази глибинної психології, зокрема психодинамічної теорії та відповідної практики;
- узагальнення емпіричних даних проведення психокорекційних занять із фахівцями-тренерами та наукове обґрунтування окремих методик глибинної психології;
- надання профілактично-консультативної допомоги викладачам та студентам КГУ з метою оптимізації їх психічного здоров'я (благополуччя);
- проведення наукових досліджень у галузі глибинної психології на емпіричному матеріалі груп АСПН;
- координування Центром наукових досліджень аспірантів, докторантів та пошукувачів з проблем глибинної психології та корекції.

Фото 10. Практична робота Т.С. Яценко зі студенткою РВНЗ КГУ (м. Ялта), 2008 р.

Робота Науково-дослідного центру глибинної психології була зорієнтована на виконання досліджень на тему: “Теоретико-методологічні засади глибинної корекції” (з 2006 року). В межах даної теми здійснювалася координація наукових досліджень в галузі глибинної психології, що виконуються аспірантами та пошукувачами України (Ялта, Черкаси, Дніпропетровськ, Донецьк, Івано-Франківськ, Кіровоград, Київ, Львів, Слов’янск, Хмельницький та ін.). Досліджувалися прикладні аспекти застосування методу АСПН у школі (робота з вчителями, батьками, учнями). Оpubліковано методичний посібник (фото 11).

З метою проведення профорієнтаційної (підготовчої) роботи з абітурієнтами за фахом психолога та в спрямуванні на удосконалення системи підготовки за фахом “Психолог”, “Практичний психолог” співробітниками Центру підготовлено та опубліковано у 2008 році навчальний посібник (з грифом МОН України) “Фахове вступне випробування зі спеціальностей “Психологія”, “Практична психологія” (фото 12).

Фото 11

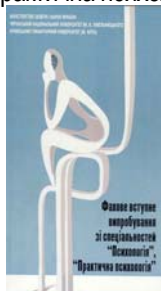

Фото 12

Фото 13

У 2007 році було завершено договірну тему з МОН АРК і відповідно до неї опубліковано посібник (з грифом МОН України) “Методика глибинної психокорекції: підготовка психолога-практика” [26] (фото 13).

Особливою подією, що засвідчує результативність роботи Центру, став посібник (з грифом МОН України) “Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика” [32] (фото 14), а також пізніше – “Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: підготовка психолога-практика” [35] (фото 14). У посібнику розкрито концептуальні засади практичної психології і теоретичні основи особистісної корекції психолога-практика як передумови його професійного становлення. Посібник відображає аналітико-синтетичний аналіз даної проблеми та узагальнені результати емпіричного матеріалу.

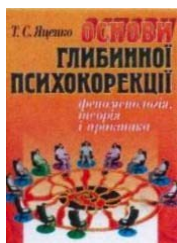

Фото 14

Фото 15

У 2009 році співробітниками Центру видано серію посібників [9; 36; 37] (фото 16 – 18), в яких представлені теоретичні засади глибинної корекції та описані окремі методики АСПН, зокрема різновиди роботи з психомалюнком та робота з камінцями. Матеріали посібників призначені для використання у роботі практичних психологів.

Фото 16

Фото 17

Фото 18

При Центрі функціонує група активістів – молодих дослідників із студентів, викладачів, аспірантів, що бажають поглибити опанування методу АСПН (фото 19).

Фото 19. Т. С. Яценко (в центрі) з молодими науковцями та психологами-практиками: наукова сесія з глибинної психокорекції, 2009 р.

Співробітниками за період функціонування Центру під керівництвом Т. С. Яценко захищено 8 кандидатських дисертацій: Т. І. Білуха (2006 р.), Л. Л. Бондаревська (2007 р.), О. Г. Стасько (2007 р.), С. Ш. Раджабова (2008 р.), І. В. Калашник (2008 р.), К. А. Бабенко (2008 р.), Л. Г. Туз (2010 р.), О. М. Усатенко (2010 р.). Пошукувачами Центру захищено 7 кандидатських дисертацій: С. Г. Харенко (2008 р.), А. С. Нодзельська (2008 р.), М. М. Кононова (2009 р.), О. О. Святка (2009 р.), І. О. Чернуха (2010 р.), О. В. Педченко (2011р.). Захисти відбулися у спецрадах Інституту психології ім. Г. С. Костюка, Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, Волинського національного університету імені Лесі Українки. Дисертації зберігаються в Центру та використовуються пошукувачами і студентами РВНЗ КГУ.

Під керівництвом Т. С. Яценко здійснюється виконання докторських дисертацій (9 робіт):

- Аврамченко С. М. “Внутрішня динаміка психіки в її суперечливій цілісності”;
- Дметерко Н. В. “Рефлексивне мислення та його розвиток в процесі глибинної психокорекції”;
- Євтушенко І. В. “Архетипна символіка в глибинно-психологічному пізнанні психіки”;
- Калашник І. В. “Вияв деструкцій психіки в образно-символічних формах презентації феномену психічного”;
- Максименко О. Г. “Проблема самодепривації суб’єкта в онтогенезі особистісного розвитку”;
- Мелоян А. Е. “Глибинно-психологічні витоки мортідних тенденцій психіки”;
- Солодухов В. Л. “Методологічні засади розуміння метафоричності змісту психіки”;
- Туз Л. Г. “Динаміка особистісних змін в діагностико-корекційному процесі”;
- Усатенко О. М. “Психодинамічні чинники глибинної корекції”.

За час роботи Науково-дослідного центру глибинної психології НАПН України при РВНЗ КГУ було проведено вісім **Всеукраїнських навчально-методичних семінарів** на теми:

- “Теоретичні та методичні засади практичної психології” (23 – 25 січня 2006 р.), м. Ялта. Матеріали семінару опубліковані у часописах “Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія” та “Гуманітарні науки” [8, 17].

- “Теоретичні та методичні засади практичної психології” (2 – 6 жовтня 2006 р.), м. Ялта. Продовженням семінару стала Авторська школа Т. С. Яценко (4 – 6 жовтня 2006 р.). На основі матеріалів семінару видано збірник наукових статей у Науковому часописі НПУ імені М. П. Драгоманова [11].

- “Теоретичні та методичні засади практичної психології: проблема психічного вигорання” (2 – 4 травня 2007 р.), м. Ялта. За матеріалами семінару видано збірник наукових статей у Науковому часописі НПУ імені М. П. Драгоманова, опубліковано навчальний посібник “Глибинна психокорекція та упередження психічного вигорання” (в 3-х частинах) (фото 20) та статті в журналі “Психологія і суспільство” (головний редактор А. В. Фурман), в якому науковій школі Т. С. Яценко було відведено окремий розділ [12, 20, 28 – 30].

Фото 20. Посібник “Глибинна психокорекція та упередження психічного вигорання” в 3-х частинах

- “Теоретичні та методичні засади глибинної корекції: проблема психічної адаптації” (2 – 4 жовтня 2008 року), м. Ялта був зорієнтований на визначення глибинно-психологічних аспектів проблем соціалізації особистості, ознак її відкорегованості та психічного здоров'я загалом. За матеріалами семінару подано до друку збірник наукових статей у Науковому часописі НПУ імені М. П. Драгоманова [13].

- “Теоретичні та методичні засади практичної психології: прикладні аспекти глибинної психокорекції” (2 – 4 жовтня 2009 р.), м. Ялта. Цей семінар присвячувався тридцятиліттю досліджень академіка НАПН України Т. С. Яценко в галузі глибинної психології. У зв'язку з ювілейними підсумками та узагальненнями наукових досліджень було видано три збірки статей Т. С. Яценко та її послідовників, та випуск Наукового часопису НПУ імені М. П. Драгоманова [14;15; 18; 19].

- “Теоретичні та методологічні засади практичної психології: вербальні і невербальні методики в їх єдності” (1 – 3 жовтня 2010 року, м. Ялта) був спрямований на розкриття методологічних засад єдності вербальних і невербальних методів у контексті цілісності психічного та взаємозв'язків свідомого і несвідомого [16].

- “Теоретичні та методологічні засади практичної психології: діагностика і корекція в їх єдності” (1 – 3 жовтня 2011 року, м. Ялта) спрямований на розкриття методологічних засад єдності діагностики і корекції у контексті пізнання цілісності психіки та взаємозв'язків свідомого і несвідомого.

Особливою подією для науковців України було проведення **Міжнародної науково-практичної конференції**: “Сімейні об'єктні відношення у світлі сучасних психоаналітичних (глибинно-психологічних) концепцій (1 – 3 жовтня 2007 р., м. Ялта). У конференції взяло участь 215 науковців з України та авторитетні вчені з Росії, Франції, Італії, Швеції, Казахстану та ін. країн. Було представлено наукові доповіді та майстерні за заявленою темою. Презентовано 3-х годинний майстер-клас Т. С. Яценко в активному залі, з екранізацією діагностико-корекційного процесу.

На **Авторських школах** академіка НАПН України Т. С. Яценко були представлені психодинамічна теорія та відповідні методологічні засади, що фундують практику групової психокорекції за авторським методом Т. С. Яценко. Проведені Авторські школи засвідчують, що впродовж більш ніж тридцяти років наукових пошуків Т. С. Яценко метод активного соціально-психологічного навчання (АСПН) не лише розширив свої можливості глибинно-психологічної корекції особистості учасників групи, але й викристалізував критерії адекватності та об'єктивності наукового пізнання цілісної психіки у взаємозв'язках свідомого та несвідомого.

З 5 по 10 травня 2007 року у м. Ялта проходила I Авторська школа; з 21 по 26 квітня 2008 року (там же) – II Авторська школа, III Авторська школа – на базі Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини з 9 по 14 липня 2008 року, IV Авторська школа (м. Ялта) – з 21 по 26 квітня 2009 року, V Авторська школа відбулася на базі Слов'янського державного педагогічного університету (Донецька обл.), VI Авторська школа (м. Ялта) – з 21 по 27 квітня 2010 року, VII Авторська школа (м. Ялта) – з 25 по 30 квітня 2011 року. В цілому участь у Авторських школах академіка НАПН України Т. С. Яценко взяло більше 900 осіб.

За результатами шістьох Авторських шкіл послідовниками Т. С. Яценко опрацьовано аудіо- та відеозаписи матеріали, створено банк емпіричних даних. Матеріали п'ятох попередніх Авторських шкіл опубліковано в книгах (див. фото. 21). Назви посібників, презентованих на фото 18, представлені у списку літератури [21 – 23].

Фото 21. Три посібники за результатами Авторських шкіл виданих при РВНЗ КГУ (м. Ялта)

Останнім часом змістова частина проблеми «Глибинна корекція» знаходить нові перспективи розвитку завдяки співпраці з Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова в рамках однойменної лабораторії. Свідченням цього є видання посібника по IV та V Авторських школах (див. фото 22) за сприяння ректора університету академіка НАПН України В. П. Андрущенка. Віктор Петрович є співупорядником матеріалів вказаних двох авторських шкіл та надає допомогу у філософсько-науковому осмисленні проблем теорії і практики глибинної корекції (див. статтю В. П. Андрущенка у вказаному посібнику [24]).

Центр глибинної психології започаткував співпрацю з Балтійською міжнародною академією та Вищою школою психології (м. Рига, Латвія). Заняття з колегами та слухачами Вищої школи проводяться Т. С. Яценко щорічно у червні, починаючи з 2008 р., м. Ялта («Літня психологічна школа»).

На базі Центру функціонують Консультативні наукові сесії академіка НАПН України Т. С. Яценко з глибинної психокорекції (з елементами супервізії), на яких пошукувачі Центру мають можливість поглибити розуміння психодинамічної теорії, відповідної методології та апробувати власні діагностико-корекційні можливості в методі АСПН. Такі сесії проводяться двічі на рік, починаючи з 2009 р.

Створено офіційний сайт Науково-дослідного центру глибинної психології НАПН України при РВНЗ КГУ (м. Ялта) – www.yatsenko.org.ua на якому презентовано основні здобутки Наукової школи з глибинної психокорекції, яку очолює академік НАПН України Т. С. Яценко.

Підвищенню кваліфікації працівників Центру сприяє регулярна участь у міжнародних семінари і конференціях.

Науково-дослідний центр глибинної психології активно співпрацює з вітчизняними освітніми та науковими закладами, серед яких:

- Інститут психології імені Г. С. Костюка (м. Київ);
- Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;
- Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника (м. Івано-Франківськ).

Укажемо заклади співпраці:

- Балтійська міжнародна академія (м. Рига, Латвія);
- Вища школа психології (м. Рига, Латвія).
- Європейська конфедерація психоаналітичної психотерапії;
- Ізмаїльський державний педагогічний інститут;
- Криворізький державний педагогічний університет;
- Кіровоградський державний педагогічний університет імені В. Винниченка;
- Маріупольський державний гуманітарний університет;
- Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького;
- Міжнародний університет глибинної психології (м. Київ);
- Міжрегіональна академія управління персоналом (м. Київ);
- Слов'янський державний педагогічний університет;
- Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи МОНМС України (м. Київ);
- Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини;
- Факультет психології Академії післядипломної освіти (м. Мінськ, Білорусь);
- Факультет психології Московського державного університету ім. М. Ломоносова;

Фото 22

• Факультет психології та наук про освіту Університету Луї Пастера м. Страсбург, Франція. З 2008 року існує співпраця з дослідницькою групою “Психоаналіз, Психопатологія та Клінічна психологія” університету Луї Пастера URP/SCLS (EA 3071), м. Страсбург, Франція;

• Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького.

За час існування Центру при Кримському гуманітарному університеті (м. Ялта) опубліковано **23 посібники**, з них **12 мають гриф МОН України; 12 збірників** за результатами конференцій та семінарів.

Науково-практична зорієнтованість Центру сприяє інтеграції науковців України в напрямі єднання зусиль в наукових дослідженнях та розвитку психодинамічної теорії, як і відповідної методології.

Основні наукові публікації співробітників Науково-дослідного центру глибинної психології Посібники

1. Аврамченко С. М., Білуха Т. І., Євтушенко І. В., Зажирко М. П., Калашник І. В., Раджабова С. Ш., Святка О. О. Корекційно-виховні заходи у системі підготовки психолога-практика. Метод. посіб. – Ялта: КГУ, 2007. – 86 с. (перевидання).
2. Аврамченко С. М., Білуха Т. І., Євтушенко І. В., Сергієнко І. М., Святка О. О., Калашник І. В., Раджабова С. Ш. Корекційно-виховні заходи у підготовці психолога-практика. Метод. посібник. – Ялта: КГУ, 2006. – 86 с.
3. Аврамченко С. М., Білуха Т. І., Євтушенко І. В., Харенко С. Г. Діагностика та корекція емоційних станів підлітків / За ред. академіка АПН України Яценко Т. С. Навч.-метод. посіб. – Черкаси: ЧНУ, 2008. – 299 с.
4. Аврамченко С. М., Євтушенко І. В., Сергієнко І. М., Іваненко Б. Б. Наукова школа академіка АПН України Т. С. Яценко. Метод. посіб. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 167 с.
5. Аврамченко С. М., Євтушенко І. В., Сивопляс Н. В. Архетипна символіка у процесі пізнання внутрішньої суперечливості психіки. Навч. посіб. – Слов'янськ: ПП “Канцлер”, 2007. – 224 с. **Гриф МОНУ від 4.07.06 №14/18-416.**
6. Глузман А. В., Мелоян А. Э., Туз Л. Г., Яценко Т. С. Глубинная психология. Агрессия: психодинамическая теория и феноменология.: К.: Вища школа-XXI, 2010 р. – 169 с.
7. Глузман О. В., Мелоян А. Е., Туз Л. Г. Агресія та її глибинно-психологічні джерела: Навч. посіб. – К.: ТОВ “Освіта України”, 2006. – 256 с. **Гриф МОНУ від 16.01.06 №14/18.2-57.**
8. Гуманітарні науки: [зб. наук. праць]. – Ялта : РВВ КГУ, 2006. – № 2 (12). – 82 с.
9. Ігрові технології в роботі психолога /Л. Л. Бондаревська, С. М. Аврамченко, І. В. Євтушенко. – К.:Марич, 2009. – 80с. – (серія «Психологічний інструментарій»).
10. Максименко С. Д., Яценко Т. С. Психология поэзии в рисунке. – К.: Педагогічна преса, 2006. – 80 с.
11. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки: [зб. наук. праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – № 8 (32). – 221 с.
12. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки: [зб. наук. праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – № 14 (38). – 342 с.
13. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки: [зб. наук. праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – № 19 (43). – 371 с.
14. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки: Зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – № 24 (48). – 372 с.
15. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – № 29 (53). – 480 с.
16. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – № 33 (57). – 253 с.
17. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2006 – Вип. 15. – Ч. 1. – 167 с.
18. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2009 – Вип. 21. – Ч. 1. – 219 с.
19. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2009 – Вип. 21. – Ч. 2. – 222 с.
20. Психологія і суспільство. – 2008. – № 2 (32). – 232 с.
21. Теория и практика глубинной психокоррекции / Под ред. академика Т. С. Яценко. – К.: ПП “Мастерпринт” 2009. – 221 с. **Гриф МОНУ від 12.12.07 № 1.4/18-Г-2199.**
22. Теория и практика глубинной психокоррекции / Под ред. академика Т. С. Яценко. – Ялта: РИО КГУ, 2010. – 202 с. **Гриф МОНУ від 12.12.07 № 1.4/18-Г-2199.**

23. Теория и практика глубинной психокоррекции. Авторская школа академика АПН Украины Т. С. Яценко / Сост.: С. М. Аврамченко, Н. В. Дметерко, М. П. Зажирко, И. В. Евтушенко, А. Е. Мелоян, С. Ш. Раджабова. Под ред. академика Т.С. Яценко. – Донецк: ДИПиП, 2008. – 268 с. **Гриф МОНУ від 12.12.07 № 1.4/18-Г-2199.**
24. Теория и практика глубинной психокоррекции: Четвертая и Пятая Авторская школа академика НАПН Украины Т. С. Яценко / Под ред. академика Т. С. Яценко. – Изд-во НПУ имени М.П. Драгоманова, 2011. – 261 с. **Гриф МОНУ від 12.12.07 № 1.4/18-Г-2199.**
25. Яценко и др. Глубинная психология. Тенденция к психологической смерти: диагностика и коррекция: [Монография] / Т.С. Яценко, А. В. Глузман, И.В. Калашник; Под ред. Т.С. Яценко. – К.: ВИЩА ШКОЛА - XXI – 2010. – 231 с.
26. Яценко Т. С., Аврамченко С. М., Білуха Т. І., Бондаревська Л. Л., Євтушенко І. В., Калашник І. В., Мелоян А. Е., Стасько О. Г. Методика глибинної психокорекції: підготовка психолога-практика. Навч.-метод. посіб. – Ялта: РВВ КГУ, 2008. – 342 с. **Гриф МОНУ від 15.01.07 № 1.4/18-Г-64**
27. Яценко Т. С., Аврамченко С. М., Зажирко М. П., Харенко С. Г. Прикладні аспекти застосування активного соціально-психологічного навчання у школі. Навч. посіб. – Черкаси, 2006. – 112 с. **Гриф МОНУ від 29.06.05 № 14/18. 2-1487**
28. Яценко Т., Іваненко Б., Євтушенко І. Глибинна психокорекція та упередження психічного вигорання: В 3-х ч. – К.: Главник, 2008. – Ч. 1. – 176 с. – (серія “бібліотечка соціального працівника”).
29. Яценко Т., Іваненко Б., Євтушенко І. Глибинна психокорекція та упередження психічного вигорання: В 3-х ч. – К.: Главник, 2008. – Ч. 2. – 192 с. – (серія “бібліотечка соціального працівника”).
30. Яценко Т., Іваненко Б., Євтушенко І. Глибинна психокорекція та упередження психічного вигорання: В 3-х ч. – К.: Главник, 2008. – Ч. 3. – 96 с. – (серія “бібліотечка соціального працівника”).
31. Яценко Т. С. Євтушенко І.В., Аврамченко С. М., Калашник І. В., Туз Л.Г., Стасько О. Г., Усатенко О. М. Тематика дисертаційних досліджень, що виконуються при Науково-дослідному центрі глибинної психології РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» та Академії педагогічних наук України. – Ялта : РІО КГУ, 2010. – 120 с.
32. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика. – К.: Вища школа, 2006. – 382 с. **Гриф МОНУ від 21.06.06 № 14/18.2-1397**
33. Яценко Т. С., Глузман О. В., Калашник І. В. Глибинна психологія: діагностика та корекція тенденції до психологічної смерті: Навч. посіб. – Ялта: РВВ КГУ, 2008. **Гриф МОНУ від 12.11.08 № 1.4/18-Г-2333**
34. Яценко Т. С., Глузман О. В., Аврамченко С. М., Євтушенко І. В., Дметерко Н. В., Сергієнко І. М., Солонухов В. Л., Стасько О. Г., Бондаревська Л. Л., Усатенко О. М., Зажирко М. П., Мелоян А. Е. Фахове вступне випробування зі спеціальностей «Психологія», «Практична психологія». Навч. посіб. – Черкаси-Ялта, 2008. – 128 с. **Гриф МОНУ від 12.12.07 № 1.4/18-Г-2200**
35. Яценко Т. С., Іваненко Б. Б., Аврамченко С. М., Євтушенко І. В., Сергієнко І. М., Калашник І. В., Богдан Т. В. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: Підготовка психолога-практика: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2008. – 342 с. **Гриф МОНУ від 26.07.07 № 1.4/18-Г-1330**
36. Яценко Т. С. Арт-терапевтичні технології в роботі психолога / Т. С. Яценко, І. В. Калашник, І. О. Чернуха. – К.: Марич, 2009. – 68 с. (серія «Психологічний інструментарій»).
37. Яценко Т. С. Психокорекція засобами психомалюнку / Т. С. Яценко, С. М. Аврамченко, С. Ш. Раджабова. – К.: Марич, 2009 – 59 с. – (Бібліотечка соціального працівника).

Статті:

1. Аврамченко С. М., Євтушенко І. В., Туз Л. Г. Особливості інтерпретації як категорії і процедури в різних теоретико-практичних напрямках психології // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип. 26. – Ч. 2. – С. 3–11.
2. Аврамченко С.М., Євтушенко І.В., Усатенко О. М. За результатами VI Всеукраїнського науково-практичного семінару «Теоретичні та методичні засади практичної психології: прикладні аспекти глибинної корекції» (2–4 жовтня 2009 р., м. Ялта) // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. - С. 7 – 14.
3. Аврамченко С.М., Євтушенко І.В., Харенко С.Г. Архетипна символіка як засіб пізнання несвідомого змісту психіки суб'єкта // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110 річниці від дня народження Г.С.Костюка, 19-20 квітня 2010 року. – Т.ІІІ. – С.18-20.
4. Богданова Н. Исследование самопсихокоррекции в профессиональной подготовке психолога-практика / Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. Наукових праць. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – № 33 (57). – С. 237-244.

5. Глузман О. В., Аврамченко С. М., Білуха Т. І., Євтушенко І. В., Усатенко О. М. Науково-дослідна діяльність академіка АПН України Т. С. Яценко в Кримському гуманітарному університеті / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. № 29 (53). – С. 35 – 48.
6. Драгола Л. В., Дроздова Д. С. Авторські школи академіка НАПН України Т. С. Яценко та їх теоретико-методологічні засади / Л. В. Драгола, Д. С. Дроздова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Випуск 33 (57). - К., 2011. - С. 35-42.
7. Дроздова Д. С. Архетип та його індивідуальні особливості / Дроздова Д. С. // Актуальні проблеми глибинної психології: матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. 12 квітня 2011 р. / ред. кол.: Перепелюк Т. Д. та ін. – Умань: ПП Жовтий, 2011. – с. 34-36.
8. Дроздова Д. С. Индивидуальные особенности архетипной символики / Дроздова Д. С. // Ломоносов 2011: материалы Международной научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых. 11-15 апреля 2011 г. - Москва, Россия. – <http://www.lomonosov-msu.ru>.
9. Дроздова Д. С. Категорія знаку та символу в глибинній психології / Дроздова Д. С. // Тенденція розвитку вищої освіти в Україні: європейський вибір: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 10-12 березня 2011 р. - м. Ялта, 2011. – с. 49-52.
10. Дроздова Д. С. Оптимізація процесу спілкування засобами активного соціально-психологічного навчання // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 194 – 200.
11. Дроздова Д. С. Поняття "архетип" в психоаналітичній літературі / Д. С. Дроздова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Випуск 33 (57). - К., 2011. - С. 75-81.
12. Дроздова Д. С. Психологічна сутність знаку та символу / М. В. Даниленко, Д. С. Дроздова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Випуск 33 (57). - К., 2011. - С. 68-75.
13. Дроздова Д. С. Психологічна сутність категорії образ / Дроздова Д.С. // Медицинские и психолого-педагогические аспекты состояния здоровья: материалы II Международной научно-практической интернет-конференции. 10- 12 марта 2011 г. - Чита, Россия. – с. 14-16.
14. Дроздова Д. С., Драгола Л. В. Психодинамічна теорія та методологія в Авторських школах академіка НАПН України Т. С. Яценко // Практична психологія та соціальна робота. № 10. - К., 2011 р. – с. 29-30.
15. Дроздова Д.С. Психологічний ракурс вивчення категорії «образ» / Дроздова Д.С. // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – 23-25 вересня 2011 р. – Ялта, 2011. – с. 34-37.
16. Євтушенко І. В. (у співавторстві) Вплив стресу на психічні процеси та стани суб'єкта // Матеріали 2 Міжвузівської наукової конференції «Проблеми психології діяльності в особливих умовах» 26 лютого 2010 року, м.Черкаси. – С.6-9.
17. Євтушенко І. В. (у співавторстві) Діагностико-психокорекційна спроможність казки // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки : зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – № 29 (53). – С. 200-206.
18. Євтушенко І. В. (у співавторстві) Особливості інтерпретації як категорії і процедури в різних теоретико-практичних напрямках психології // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. Педагогіка і психологія. – Зб.статей: - Ялта: РВВ КГУ, 2010. –Вип.26. – Ч.2. – С.3-11.
19. Євтушенко І.В. (у співавт.) Діагностико-психокорекційна спроможність казки) // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки : зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – № 29 (53). – С. 200-206
20. Калашник І. В. Проблема інтеграції та дезінтеграції в аналітичній психології // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. ст. – Ялта: РВВ РВНЗ КГУ, 2010. – Ч.1. – С. 97–107.
21. Калашник І. В. Проблема інтеграції та дезінтеграції в науковій літературі // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 29 (53). – С. 93–100.
22. Калашник І. В., Іващенко О. А., Григорова І. Р. До проблеми впливу «чорної педагогіки» на психіку суб'єкта // Зб. статей: – Ялта: РВВ КГУ, 2010. – Вип 25. – Ч. 1. – С. 124–131.
23. Маїк М. Професійна підготовка психологів-практиків засобами глибинної корекції / Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. Наукових праць. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – № 33 (57). – С. 280-285.
24. Туз Л. Г. Можливості психоаналітичної інтерпретації у виявленні глибинно-психологічних джерел деструкцій психіки суб'єкта (на емпіричному матеріалі АСПН) // Науковий часопис НПУ

- ім. М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – № 29 (53). – С. 226–234.
25. Усатенко О. М. V Авторська школа академіка АПН України Т. С. Яценко (6 – 11 липня 2009 р., м. Слов'янськ, Донецька обл.) // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: 36. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. - С. 48 – 54.
26. Усатенко О. М. VI Авторська школа академіка НАПН України Т. С. Яценко (21 – 27 квітня 2010 р., м. Ялта) / [Євтушенко І. В., Максименко О. Г., Усатенко О. М.] // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: 36. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 27 – 35.
27. Усатенко О. М. Види супервізорської практики в глибинній психокорекції / О. М. Усатенко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей : – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип.27. – Ч.2. – С.277 – 285.
28. Усатенко О. М. За результатами VII Авторської школи академіка НАПН України Т. С. Яценко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. 36. статей : Ялта: РВВ КГУ, 2011. – Вип.32. Ч.3. – С. 70 – 80.
29. Усатенко О. М. За результатами VII Всеукраїнського науково-практичного семінару «Теоретичні та методичні засади практичної психології: вербальні та невербальні методики в їх єдності (1–3 жовтня 2010 р., м. Ялта) / [Аврамченко С. М., Євтушенко І. В., Максименко О. Г., Усатенко О. М.] // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: 36. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 6 – 15.
30. Усатенко О. М. Методологічні засади застосування супервізорства у глибинній психокорекції / О. М. Усатенко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей : – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип.25. – Ч.1. – С. 232 – 241.
31. Усатенко О. М. Можливості супервізії як прийому глибинної психокорекції // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: 36. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. - С. 234 – 241.
32. Усатенко О. М. Розвиток рефлексивного мислення та рефлексії у процесі супервізії / О. М. Усатенко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей : – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип.27. – Ч.2. – С. 266 – 277.
33. Усатенко О. М. Супервізія невербальних засобів глибинного пізнання // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: 36. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 223 – 231.
34. Усатенко О. М. Супервізія як прийом фахової підготовки психологів-практиків / О. М. Усатенко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей : – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип.26. – Ч.3. – С. 262 - 276.
35. Усатенко О. М. Чинники ефективності проведення супервізійного процесу / О. М. Усатенко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей : – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип.26. – Ч.2. – С. 267 – 281.
36. Усатенко О.М. До проблеми методологічних засад психодинамічної теорії // Актуальні проблеми глибинної психології : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. 12 квітня 2011 р. / ред. кол.: Перепелюк Т.Д. та ін. – Умань: ПП Жовтий, 2011. – С. 79 – 81.
37. Усатенко О.М. До проблеми психологічної теорії // Матеріали науково-практичної конференції «Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України», 22-24 вересня 2011 р., м. Ялта. 36. Статей: Ч.3. – Ялта: РВВ КГУ, 2011. - С. 139-142.
38. Яценко Т. С. Динаміка психіки і методи її глибинного пізнання / Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового Центру НАПН України // Яценко Т. С. – М.: ПНЦ НАПН України, 2010. - № 3, с. 168-171.
39. Яценко Т. С., Маїк М. С., Гайворонський Р. О. Глибинно-психологічне пізнання з використанням каменів / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, Серія № 12. Психологічні науки: 36. наукових праць. // Яценко Т. С., Маїк М. С., Гайворонський Р. О. – К.: НПУ М. П. Драгоманова, 2010. - № 29 (53) С.247 – 256.
40. Яценко Т. С. Авторські школи академіка НАПН України Т. С. Яценко та їх теоретико-методологічні засади / Т.С. Яценко, Д.С. Дроздова, Л.В. Драгола // Гуманітарні науки. Науково-практичний журнал. – 2011. – С. 4-10.
41. Яценко Т. С. Внутрення динаміка психологічних захитів. Актуальні проблеми глибинної психології: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. 12 квітня 2011 р. / ред. кол.: Перепелюк Т. Д. та ін. – Умань: ПП Жовтий, 2011. – С. 97-99.

42. Яценко Т. С. До проблеми пізнання індивідуальної неповторності архетипної символіки / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ М. П. Драгоманова, 2011. - № 33 (57). - С. 15 – 27.
43. Яценко Т. С. Категорія віри в контексті методології глибинно-психологічного пізнання / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. // Яценко Т. С. – К.: НПУ М. П. Драгоманова, 2011. - С. 100-106.
44. Яценко Т. С. Архетипная символика и индивидуальная неповторимость ее психологического содержания // Журнал практикующего психолога. - Выпуск. 18. – К.: Вид. «Національний лінгвістичний університет», 2011.
45. Яценко Т. С. К вопросу о познании внутренней динамики психического // Материалы Всеукраинского конгресса посвященного 110-летию Г. С. Костюка. – Т. 3. – Киев. – 2011. - С. 8-15.

© 2012

В. П. Андрущенко (г. Киев)

ФИЛОСОФСКИЙ ВЗГЛЯД НА ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПСИХОЛОГИИ*

Ректор НПУ імені
М.П. Драгоманова, Академік
НАПН України, член-кореспондент
НАН України В.П. Андрущенко

Статус государства определяется уровнем не только экономики, интеллектуальным потенциалом, но и психологической культуры граждан. Поэтому становление научно-практического имиджа психологии, её развитие и результативность профессионально-коррекционных процессов играют первостепенную роль. С момента обретения Украиной государственной независимости наметились новые направления развития психологии, в частности практической психологии. Последнее можно объяснить не только социальным запросом, но и открытием перспектив интеграции с зарубежным опытом. Такие перспективы оказались наиболее ощутимыми в области глубинной психологии и психокоррекции, в связи с ассимиляцией психоаналитических идей (на психоанализ существовал запрет). Предмет психологического познания долгое время был загнан в прокрустово ложе прокоммунистической идеологии, предопределяющей фарватер динамики психологических исследований, в которых категория бессознательного не имела функциональной нагрузки. Наряду с этим наблюдалось некритичное перенесение зарубежного опыта без учета украинского менталитета; перенесение инструментальной практической работы с клинической и психотерапевтической практикой на здоровых людей. Более того, некоторые профессионально незрелые психологи стали не только злоупотреблять потребностью людей в психологической помощи, но и спекулировать на их психологической неосведомленности,

что подпитывало коммерческий интерес, нередко довлеющий над профессиональным. Профанация в психологической практике стала со временем реальной угрозой для развития этой области.

Сказанное выше обуславливает **актуальность проблемы** научного обоснования профессионализма практического психолога в контексте адекватности его деятельности предмету познания. Последнее способствует сосредоточению внимания психологов на овладении профессиональным мастерством коррекционной работы, что упреждает приоритет меркантильных интересов.

Следующей проблемой является сепарирование практической психологии от близких областей психологического знания, объединяемых категорией академической (книжной) психологии, в которой отсутствует инструментальная познания психического в его целостности, в единстве и функциональном противостоянии сфер сознания и бессознательного. Поэтому острота проблемы состоит в актуальности защиты психологической практики от самих же психологов, склонных искать ключик к познанию тайн человеческой души там, куда падает свет прожектора академической психологии. Как следствие, повышается интерес к тренинговой практике, которая ограничена алгоритмизированной процедурой, не требующей от ведущего способностей психоанализа поведенческого материала респондента по параметрам его системной упорядоченности, что

* Вступительная статья к пособию Теория и практика глубинной психокоррекции: Четвертая и Пятая Авторская школа академика НАПН Украины Т. С. Яценко / Под ред. академика Т. С. Яценко. – Изд-во НПУ имени М.П. Драгоманова, 2011. – 261 с.